

# Finkar på Mälaren

## Urpo Könnömäki

### Gemensamma drag

Finkar är en stor varierad grupp av relativt små tättingar med kraftig, konformad näbb. Stjärten är oftast smal med kliven spets. Flykten är kraftfull, går svagt i bågar. De flesta arterna är goda och flitiga sångare. De har ofta sociala vanor utom under häckningen, flyttar och provianterar i flock. Viktigaste föda är frön, som klyvs eller skalas med den grova näbben, de tar sommartid även insekter (till ungarna) och bygger öppna, korgformade bon som oftast placeras i täta buskar eller träd. Här presenteras sju finkar varav tre är häckfåglar på Mälaren.

### Artvis genomgång

**Grönfink** *Carduelis chloris*.

Längd 14–16 cm. Har rätt grov kropp, huvud och näbb. Näbben blekt skär eller benfärgad. Hopfälld vinge visar gula kanter på handpennor som bildar ett gult stråk, i alla dräkter grönaktig ton på undersidan samt i flykten gult basalt på stjärtsidorna (utöver det gula på handpennorna). – Hanen: gulgrönt bröst, grågrön rygg, gråtonad huvudsida och ljusgrått vingfält. Mycket gult på handpennor och stjärt. – Juvenil: tydligt långdstreckad.

Locklåte är ett snärtigt, kort ”djypp”, ofta upprepat i snabba serier och blir till korta drillar, ”djy-ryp-ryp”. Har även ett ljudligt, uppåtkrökt ”djuit”. Sången är av två olika slag, dels ett musikaliskt kväkande ”dschryyyyuh”, som upprepas med långa pauser, dels en vacker och utdragen sång av kanariefågelstyp som består av drillar och raska tonlöpor av visslande och kvittrande läten, litet som trädpiplärkesång. Ibland vävs den kväkande sångtypen in i den musikaliska sången.

Häcker i skogsbryn, hagmarker och dungar, enbackar och i buskmarker samt i parker och trädgårdar. Allmän även i samhällen och städer. Härdig, och många övervintrar men en del flyt-



Grönfink.





Foto Olle Bernard

*Steglits.*

tar till V och SV Europa (Tyskland–Frankrike). Alltid vaksam, ibland skygg. Boet i träd, buske eller spalje. Vanlig häckfågel på Mälaren. Ivrig gäst på fågelmatningar på vintern. Drabbas tyvärr ibland av parasitsjukdomen Gulknopp som ofta leder till döden. En minskning på senare år har förklarats med denna sjukdom. Glädjande är att arten ökat igen på fågelborden vintern 2015.

**Steglits** *Carduelis carduelis*.

Längd 12–13,5 cm. Omisskännlig med sitt röda ”ansikte”, sitt i övrigt svartvita huvud, den kol-svarta vingen med brett gult vingband (synlig även på sittande fågel) och i flykten tydlig vit övergump samt svart stjärt med vita fläckar. Könen i praktiken lika i fält. Näbb mycket lång och spetsig, benvit. – Juvenil: (fram till kroppsruggningen i

augusti–oktober): Huvudet gråbrunt och diffust streckat, utan röda, vita och svarta teckning.

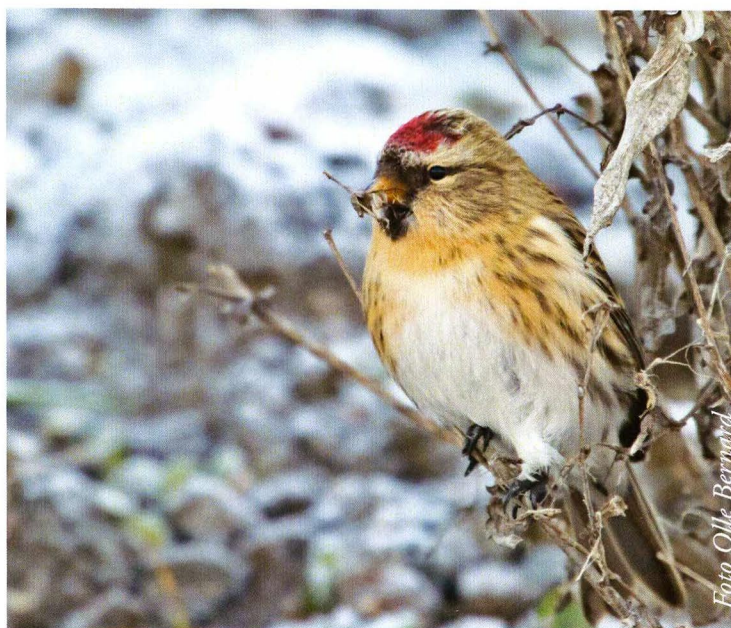
Locklätet är ett trestavigt, muntert hoppande ”tickelitt” (har gett upphov till det svenska namnet); ibland hörs konverserande, enstaviga ”litt” eller tvåstaviga ”telitt” från provianterande flockar. Från flockar hörs även raspiga ”tscherre”. Sång rätt lågmäld, besläktad med grönsiskans och består av raska drillar, jamanden och kvittrande löpor men känns alltid lätt igen på det invävda locklätet. Häckar i odlad bygd i lövdungar, tallplanteringar och fruktträdgårdar. Ses ofta i familjeflockar efter häckningen. Favoritmaten är frön av tistlar och kardborrar. Många övervintrar i västra Central-europa, men på senare år stannar den också kvar i södra Sverige. Gäst på fågelmatningarna under vintern. Häckar på Mälaren.



**Gråsiska** *Carduelis flammea*.

Längd 11,5–14 cm. Liten, gråaktig och mörkstreckad med liten, gulaktig finknäbb med mörk näbbrygg, ljusa vingband, svart haklapp, svart tygeltrakt och mörk panna samt röd framhjässa. Ses den bra är enda förväxlingsrisken snösiska. Övergumpen är streckad, men märk att vissa, särskilt gamla hannar har vit eller ljusröd bottenfärg med mycket svaga streck och i fält kan förväxlas med snösiska. Bara adult hane har mycket klarrött på bröstet, i övrigt är kön och åldrar svåra att skilja i fält. – Variation: fåglar i Storbritannien, Centraleuropa och i SV Skandinavien (rasen cabaret) är mindre och mörkare bruntonade än dem i norra Fennoskandia (f. flammea). Cabaret-siskor ses ibland redan på eftersommaren på Mälärörna.

Lockläte, ofta i flykten, med nästan ekande, hårda och metalliska, upprepade ”tjätt-tjätt-tjätt”. Vid oro hörs ett något grönfinkslikt, fast spädare



Gråsiska.

och vanligen hesare ”djyih” (nyttjas även som lockläte). Sången består av det metalliska locklätet varvat med torra, surrande ”serrrrr”; framförs mest i bågig, kringdragande sångflykt. Häckar dels i fjällbjörkskog (ned i övre barrskogsbältet) och mindre ofta i vide på kalfjäll, dels i barrskogsdungar eller lövkratt i öppen terräng, t.ex. strandängar, dyner och hedar (cabaret).

Flyttfågel, som vissa år uppträder invasionsartat, oftast från öster, andra år märks den knappast. Flyttningen når ner till Centraleuropa. Rörlig och rastlös, de täta flockarna under vintern, slår sig sällan till ro längre stunder, och även under häcksäsongen drar fåglarna vida omkring, ofta på hög höjd. Klänger vigt, även uppochned, i björkarnas grenspetsar. Boet i grenklyka. Ofta på fågelmatningar vintertid, då ofta orädd.

**Hämpling** *Carduelis cannabina*

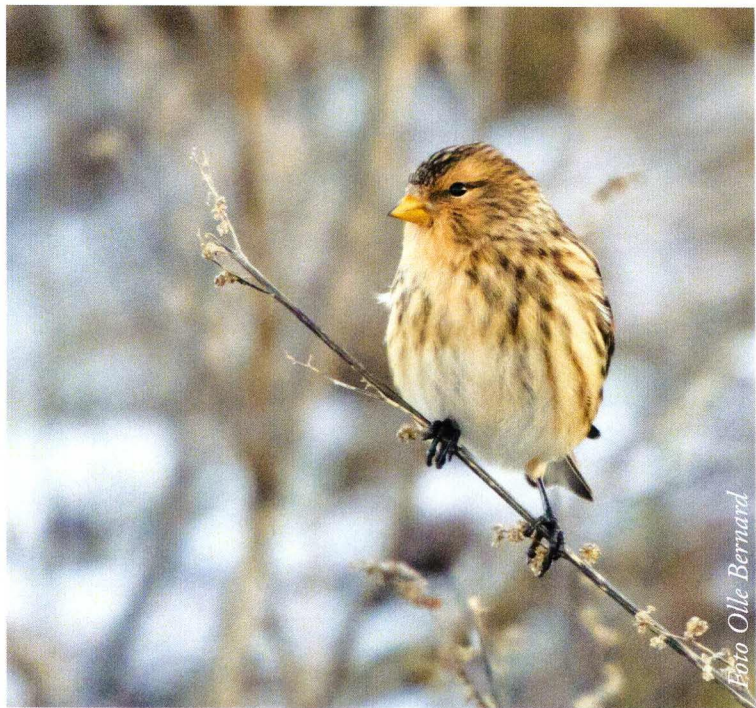
Längd 12,5–14 cm. Liten, slank och rätt långstjärtad med grå kort näbb. I alla dräkter mörkt kanelbrun rygg och beigevit strupe med otydlig mörk fläckning i mitten. Huvudsida typiskt tecknad med ljus ovan och under ögat och skug-



Hämpling.



gad kind med ljus mittfläck. Handpennor vitkantade. – Adult hane: Rött i pannan och på bröstet (på hösten brunrött och delvis dolt av ljusa bräm). Enfärgat grå nacke. – Hona och juvenil: saknar rött i dräkten, har brungrå nacke och svagt streckad bröst och streckad hjässa. Juvenil är mer streckad och mindre kanelbrun på ryggen än adult hona. Locklåten i flykten, ett torrt men ändå litet nasalt, studsande ”tigg-itt” eller ”tett-ett-ett”; yttras särskilt intensivt i uppfloget. Sången är en blandning av korta, ”knattriga” stavelser besläktade med locklåtet samt musikaliska, visslande toner. Ibland hörs utdragna strofer framförda i rätt raskt tempo, men oftare går sången



Vinterhämspling.

på sparlåga, och stroferna är korta och pauserade. Vanliga element i sången är förutom locklåtet ex. ”piuu”, ”trrrryh” och ”to-ki-jy”. Häckar i odlad bygd i enbackar, i buskage, fruktodlingar, trädgårdar och på buskbevuxna strandhedar. Söker sig till ruderatmarker.

I Sverige april–oktober, alla flyttar mot SV till Frankrike och Spanien. Rastlös och rörlig, flyger ofta upp i hoppande flykt för att snart fälla igen. Paret håller tätt ihop hela sommaren. På Mälavrörna har hämsplingen blivit vanligare sedan 1990-talet.

### Vinterhämspling *Carduelis flavirostris*

Längd 12,5–14 cm. I storlek och form som en hämspling, men med aningen längre och djupare kluven stjärt, mindre huvud samt litet yvigare, ”lösare” fjäderdräkt. Skiljs från första vinters hämspling på: kraftigare mörkstreckad, nästan alltid tydligt gulbruntonad dräkt; avsaknad av kanelbrun rygg, ingen mörkfläckning på strupmitten; tydligare ljust vingband (beigevita spetsar

på större täckarna; hanen har dessutom skärt på övergumpen, tydligast på våren, men oftast synligt även i fräsch höstdräkt (saknas hos honan). Näbben är gul (med mörk spets) på vintern, brungrå under häckningen.

Lockar dels med ett rätt kort och hårt ”jätt”, som ligger mellan bergfinkens, gråsiskans och hämsplingens flyktlock, och som kan vara rätt svårt att plocka ut i blandat finksträck, dels ett karakteristiskt, utdraget och lätt stigande, bråkande ”tveiht”. Sången är mer lik citronsiskans än hämsplingens, snabba drillar, surljud och kvitterande löpor, känns igen på det invävda lågtoniga, knarrande ”trrrrrr”; ofta hörs även ansatser till det bråkande locklåtet i sången.

Häckar på kustnära, karga hedder, flyttar i oktober–november, främst till kuster längs södra Östersjön och Nordsjön, är åter i mars–april. Söker ofta föda på soptippar och fält med rikligt med vinterståndare, och kan då ses i stora, täta flockar på hundratals fåglar. Rastlös och rörlig, men inte skygg.





Foto Olle Bernard

*Grönsiska.*

**Grönsiska** *Carduelis spinus*

Längd 11–12,5 cm. Liten och nätt med rätt litet huvud och kort stjärt. Känns igen på mörk vinge med kontrasterande gul eller gulvit teckning samt på gula stjärtsidor basalt (å la grönfink); har vidare kraftigt längdstreckade nedre kroppssidor. – Hanen (från sept.): hjassa och haklapp svarta (i fräsch dräkt delvis dolt av ljusgrå bräm), ögonbryn, bröst och övergump jämnt gröngula. – Honan: hjassa grågrön, bröst och övergump gulgrönvita och diffust längdstreckade. – juvenil : Bruntonad rygg. Huvud rätt ljust, mörkstrekat.

Lockar med två besläktade, tvåstaviga visslande läten med karakteristisk klang, det ena fallande, det andra stigande, ”tilö” och ”tluih”; de två blandas fritt av överflygande sällskap. Vidare hörs ett dämpat, knattrigt småläte, ”tete”. Sången är en flödande ramsa av kvittrande och drillande toner

och ansatser till härmningar (vissa är mäterliga härmare), då och då avbruten av en utdragen kiknande ton.

Häcker i barr- och blandskog, helst i högstammig granskog med boet högt i en gran. Vill helst ha tillgång till al och björk för födan. I Sverige mars/april–oktober, SV-flyttare, övervintrar i centrala och SV Europa, både till England och ner till Medelhavet, milda år även i södra Sverige. Ses på vintern ofta i stora flockar. Rörlig, drar vida omkring, även under häckningen. Rätt oskygg. Gästar gärna fågelmatningar.

## Referenser

Mullarny, K., Svensson, L. & Zetterström D. 2009. Fågelguiden. Vicenza.  
Jonsson, L., 1992. Fåglar i Europa. Wahlström & Widstrand.